

*Prethodno priopćenje /
Preliminary communication*
Prihvaćeno: 26.1.2016.

dr.sc. Tomaž Zupančič
Sveučilište u Mariboru, Maribor

Dejan Hudoklin
Sveučilište u Mariboru, Maribor

LIKOVNE STRATEGIJE I LIKOVNI TIPOVI DJECE

Sažetak: Članak razmatra mogućnosti stvaranja likovnih radova djece različitih likovnih tipova pomoću različitih likovnih strategija. Strategije proučavamo na osnovi sličnosti, razlika i odstupanja. U teoriji najprije predstavljamo nekoliko karakteristika likovnog izražavanja djece, od likovnih tipova do različitih strategija (Karlavaris, 1986; Berce-Golob, 1991; Duh, 2009, 2012 itd.). Istraživanje predstavlja studiju dječjih likovnih radova te je obuhvatilo devetoro djece u dobi od pet i šest godina. Istraživanje donosi detaljnu razradu likovne strategije pojedinog djeteta. Djeca su slikala na bazi neposrednog promatranja reprodukcije „Harlekina“ slikara Paula Cézanna u optimalnim uvjetima za rad (materijal, prostor). Rezultati istraživanja pokazali su da se većina djece svrstala u koloristički tip, što je bilo očekivano. U sferi osobina većina djece pokazala se kao precizna i spora, što nije bilo očekivano. Rezultati su interpretirani i uspoređeni s karakteristikama likovnog izražavanja djece navedenog uzrasta.

Ključne riječi: likovna didaktika, likovne strategije, predškolsko dijete, likovni tipovi.

1. Uvod

Likovno izražavanje od početaka do otprilike šest godina starosti bitno se razlikuje od kasnijih perioda. Na putu ranog likovnog izražavanja sva djeca prolaze iste faze. Svako dijete najprije šara, svako dijete u trećoj godini crta punoglavce, svako dijete na početku upotrebljava jake i kontrastne boje pa onda polako dolazi do nijansi, svako dijete na određenom stupnju svoj likovni rad počinje vodoravnom crtom kojom obilježava tlo, svako dijete boji oblake plavom bojom i tako dalje. Veoma slični likovni radovi djece do otprilike šest godina nisu znak loših, nekreativnih pedagoških utjecaja, nego su odraz dječjeg razvoja. Djetetovo likovno izražavanje u predškolskom periodu jest likovno razmišljanje (Goodnow, 1977) i zbog toga neposredno ovisi o djetetovu kognitivnom, spoznajnom razvoju. Dijete u predškolskom razdoblju ne crta na određeni način jer je tako odlučilo samo, nego zbog toga što se mu to diktira genetski kod njegova razvoja (Arnheim, 1954/74, 2009; Muhovič, 1987; Zupančič, 2012). U dobi od otprilike pet do osam godina dolazi do promjene u načinu likovnog izražavanja. Kognitivna funkcija crtanja polako zamire i dijete kreće na put vlastita likovnog izražavanja. Djetetov će se likovni rad od sada sve više razlikovati od radova njegovih kolega. Proces napuštanja kognitivne faze likovnog izražavanja dugotrajan je i veoma različit. Zbog toga se o razvoju likovnog izražavanju u periodu prve trijade (u Sloveniji to su prva tri razreda osnovne škole, tj. dob od šest do osam godina) radije služimo izrazom tendencije razvoja umjesto izrazom razvojne karakteristike. Nešto što je tipično za određenu dob pojavljuje se kod jednog djeteta ranije, kod drugoga kasnije (Barnes, 1990: 42). Likovna tipologija pojam je u razvoju likovnog izražavanja koji podrazumijeva individualne razlike u likovnom izražavanju pojedinog djeteta (Karlavaris, 1991; Berce-Golob i Karlavaris, 1991; Duh i Zupančič, 2003; Duh, 2012). Većina autora smatra da likovni tipovi postaju vidljivi tek poslije pete-šeste godine starosti. Značajna se odstupanja najvjerojatnije pojave još kasnije, ali u manjoj i drugačijoj mjeri pojavljuju se već puno ranije (Duh, 2012: 19). Dob od oko šest godina u Sloveniji obuhvaća razdoblje kada djeca odlaze u školu (zakonski može dijete početi pohađati školu već s pet godina i osam mjeseci). Poznavanje toga kakav je odnos između kognitivne uloge likovnog izražavanja s jedne strane i individualnih pristupa likovnom izražavanju s druge strane kod pojedinog djeteta ili kod grupe djece u razredu značajno je za kvalitetnu planiranje i izvođenje likovnih aktivnosti u školi.

Likovni tipovi razdijeljeni su prema subjektivnim likovnim faktorima, afinitetu prema likovno izražajnim sredstvima i prema karakteristikama ličnosti (Duh i Zupančič, 2003: 30). Svaka grupa dijeli se na više suprotnih parova.

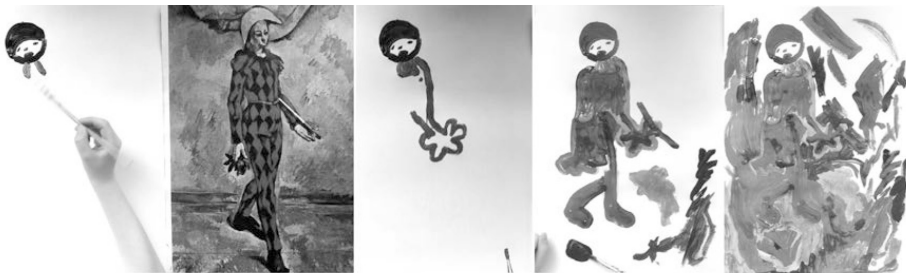
Konstelacija sposobnosti u ranom razdoblju ne nalazi se u čistom obliku. Ipak, već u dobi polaska u školu pokazuje se nekoliko izrazitih individualnih likovnih sposobnosti (Berce-Golob i Karlavaris, 1991: 66), koje mogu značiti osnovu za svrstavanje djeteta u ovaj ili onaj likovni tip. Osnovna su svrstavanja djece te dobi veoma opća. Karlavaris (1961) likovne tipove dijeli na temelju psihološkog karaktera, odnosa prema likovnom objektu, senzibilnosti percepcije, načina interpretacije objekata i pristupa likovnom radu. U odnosu na subjektivne likovne faktore (Duh i Zupančič, 2003: 30 – 32) razlikujemo sljedeće tipove. Prvi par je vizualni i imaginativni tip djeteta. Vizualni tip radi na bazi promatranja i realnog izgleda, imaginativni na osnovi mašte i imaginacije. Imaginativnom tipu vizualni detalji nisu značajni, uradci su izrazno nabijeni, ali nerealni. Slijedi intelektualni i ekspresivni tip. Intelektualni temelji likovni rad na mišljenju, logici i promišljenom radu, dok se ekspresivni tip bazira na osjećajima i spontanosti. Likovni uradak ekspresivnog tipa posljedica je trenutačnih osjećaja. Sljedeći je senzitivni tip i tip likovnog sjećanja. Za prvog je značajna osjetljivost promatranja i razmišljanja, za drugog jasna predstava o izgledu konačnog uratka. Tu predstavu slijedi tijekom stvaranja. Sljedeći je analitični i sintetički tip. Za prvog je karakteristična cjelovitost likovnih predstava, u svoj rad upleće subjektivne dodatke. Analitični tip proizlazi iz detalja, pomoću kojih gradi cjelinu likovnog rada. Rad analitičnog tipa razdrobljen je jer u tom dobu još nije sposoban za krajnju sintezu. Poznajemo još motorički i likovno nespretni tip. Što se tiče afiniteta prema likovno-izražajnim sredstvima, poznajemo sljedeće tipove. Za djecu koju svrstamo u koloristički i grafički tip karakteristično je da prvi baziraju svoju likovnu građu na boji i odnosima između njima, a drugi na linearnom izražavanju, oblicima i svijetlo – tamnim odnosima. Kada grafički tip radi u slikarskoj likovnoj tehnici, uradak može izgledati kao bojanka za djecu. Sljedeći je konstruktivni i impulzivni tip. Likovna građa prvog tvrda je pri raspoređivanju likovnih elemenata, ali ujedno i promišljena pri upotrebi principa od velikoga ka malome, od cjeline ka detalju. Impulzivni tip radi neposredno i brzo, veliku pažnju daje nevažnim detaljima, koje odabire subjektivno. Sljedeći je prostorni i dekorativni tip. Prvi shvaća zakonitosti optičkog prostora, za njega je karakteristična i razvijena orijentacija u prostoru. Dekorativni tip radi s velikom mjerom osjeta za odnose boja, za dekorativne elemente, koji mogu biti izmišljeni, ali precizni i pedantni. Likovni uradak dekorativnog tipa može djelovati shematski, dvodimenzionalno i opterećeno ukrasima. Tipologija prema karakteristikama ličnosti razlikuje brz i spor tip, pedantan i površan tip te aktivan i pasivan tip djeteta.

2. Metoda istraživanja

Empirijskim istraživanjem željeli smo ustanoviti u kolikoj mjeri se pojavljuju individualne likovne strategije i likovni tipovi kod likovnog rada šestogodišnjaka, odnosno na početku pohađanja osnovne škole. Željeli smo doznati je li moguće ustanoviti individualne razlike kod likovnog izražavanja između djece te dobi. Zatim, kakve su te razlike i mogu li utjecati na planiranje sati likovne nastave u prvom razredu. Istraživanje u obliku studije primjera obuhvatilo je osam šestogodišnjaka i jedno dijete od pet i pol godina. Svu smo djecu zamolili da naslikaju „Harlekina“ Paula Cézannea. Umjetničko djelo bilo je odabrano u skladu s preferencijama djece te dobi prema figuralnim motivima i jasnim, čistim bojama umjesto apstraktnih motiva (Kuščević i Kardum i Brajčić, 2014). Svako dijete imalo je pred sobom jednaku reprodukciju umjetničkog djela, tempera boje, kistove, podlogu, paletu i ostali pribor za slikanje. Uvjeti za rad bili su izjednačeni. Vrijeme za rad nije bilo ograničeno. Sva djeca dobila su jednake upute za rad, komentara u procesu rada nije bilo. Istraživanje smo proveli u lipnju 2014. godine. Svaki dječji rad bio je fotografiran u kratkim intervalima od otprilike trideset sekundi, čitav proces rada bio je snimljen videokamerom. Djecu smo sustavno pratili putem protokola promatranja. Prikupljeni materijal obradili smo kvalitativnom metodologijom. Pojedinačne strategije građe likovnog rada međusobno smo uspoređivali, tražili karakteristike, razlike, sličnosti i odstupanja. Konačne likovne uratke usporedili smo s teorijom i pokušali ih svrstati u likovne tipove.

3. Rezultati

Ovdje predstavljamo detaljniji postupak rada troje djece s popratnim komentarom.

Slika 1- Prvi primjer građe likovnog rada; dječak, šest godina

Na slici 1 vidimo da dijete počinje svoj rad crtajući motiv. Njegova pažnja usmjerena je na čovjeka, odnosno na glavu, lice i oči. Crtež je shematičan. Rad

nastaje od odozgo prema dolje. Dijete najprije nacрта i oboji čovjeka, tek poslije interes usmjerava na pozadinu. Kod crtanja vidimo djetetovo zanimanje za manje bitne detalje, kao što je lijeva ruka s prevelikim prstima. Kockasti uzorak odjeće harlekina kao da i ne vidi, odnosno nije mu zanimljiv. Krajnji uradak pun je različitih boja, ali one nisu u vezi s motivom, odnosno promatranom reprodukcijom. Sljedeća razlika između motiva i pozadine vidljiva je u tome što je dijete figuru nacrtalo veoma pažljivo (pogled u tričetvrt profilu, ruke s puno detalja, pozicija nogu u prostoru), a pozadinu išaralo bojama bez prikaza linije horizonta ili detalja na gornjem dijelu formata iza glave. Na kraju dijete izjavljuje da ne želi popuniti prazne dijelove podloge. Rad je nastajao polako, čitav proces trajao je četrdeset minuta. Najviše se dijete zadržalo na slikanju ruku i nogu te prstiju, ali i na slaganju mrlja boja u pozadini. Na bazi tipologije, dijete smo svrstali u intelektualni, konstruktivni i spori likovni tip.

Slika 2 - Drugi primjer građe likovnog rada; dječak, šest godina

Kao na prethodnoj, i na slici 2 dijete počinje svoj rad s glavnim motivom. Interes za čovjeka je karakterističan za ovo razdoblje likovnog izražavanja. Figure ljudi i životinja, kuće, drveća, cvijeća, sunca i slično najznačajniji su motivi na likovnim radovima djece koja imaju oko šest godina. Ali, za razliku od prvog primjera, ovo dijete crtež ne počinje odozgo prema dolje, nego obratno. Najprije nacрта dvije crne točke, da bi iz njih izrasle noge. Slijedi tijelo i na kraju glava harlekina. Dijete slika sporo, svaki dio motiva naslika u cjelini. Tek kad završi sa svim detaljima na jednom dijelu motiva, odlazi na sljedeći dio. Oči naslika sasvim na kraju slikanja figure. Pozadinu oslika velikim mrljama boja koje ne odgovaraju bojama na reprodukciji, dok su boje harlekina gotovo identične umjetničkom radu. Veliki šešir nije prazan prostor bez boje, nego je dijete upotrijebilo bijelu boju. Proces slikanja trajao je dvadeset pet minuta. Na početku je bilo dijete veoma koncentrirano i usmjereno na detalje, da bi mu prema kraju koncentracija popustila. Budući da je koncentracija za likovni rad u tom dobu još kratka, to je bilo očekivano i unutar prosjeka. Na bazi tipologije dijete smo svrstali u djelomično vizualni, djelomično senzitivni, koloristički i pedantan likovni tip.

Slika 3 - Treći primjer građe likovnog rada; dječak, šest godina

Dijete na slici 3 upotrijebilo je nesvakidašnju strategiju građe likovnog rada. Ovaj postupak statistički je veoma rijedak i neočekivan. Za razliku od primjera sa slike 1 i 2, ovo dijete zaobilazi motiv čovjeka i počinje svoj rad sa slikanjem pozadine. Najprije na donjem rubu naslika veliku crvenu mrlju. Boja sasvim odgovara boji donjeg dijela pozadine na umjetničkom djelu. U nastavku naslika najprije desni, a onda lijevi dio pozadine. I ovdje odabire reprodukciji identičnu (plavu) boju. Kao što vidimo na drugoj fotografiji slike 3, dijete i kod pozadine likovni rad gradi odozdo na gore. Detalje pozadine u cjelini zanemari, boju previše miješa s vodom i umjesto tempere nastaje akvarel. Dijete boje promatra, dodiruje ih prstima, i igra se njima. Sasvim na kraju naslika figuru. Najprije naslika crne cipele, onda crvene hlače i crveno tijelo. Na reprodukciji harlekin je obučen u crveno i crno kockasto odijelo. Dijete to zapaža i u crvenu boju umiješa malo crne boje. U tom dijelu veoma je koncentrirano na reprodukciju, ali uzorak odjeće svejedno sasvim zanemari. Rad završi sa slikanjem glave i šešira, koje naslika bez ijednog detalja. Kroz čitav proces rada dijete niže boje jednu preko druge i međusobno ih miješa. Čini se da ga konačni uradak nimalo ne zanima, sve radi spontano, bez razmišljanja. Proces slikanja trajao je dvadeset minuta. Veći dio vremena dijete je slikalo pozadinu. Bilo je očito da djetetu proces rada znači puno više od izgleda konačnog uratka. Na bazi tipologije dijete bismo mogli svrstati u ekspresivan, impulzivan, koloristički, djelomično pasivan i djelomično površan likovni tip.

3. Rasprava

Na bazi analiza strategija nastanka dječjih radova pomoću fotografija i snimljenog videomaterijala ustanovili smo sljedeće. Likovne strategije djece bile su više slične nego različite. Sedam od devetoro djece svoju je likovnu građu počelo motivom čovjeka, a dvoje njih slikanjem pozadine. Od sedmero njih koji su počeli slikanjem figure, petoro ih je najprije naslikalo glavu i onda nastavilo slikanjem tijela odozgo prema dolje (primjer 1). To je razumljivo iz više razloga.

Najprije, djeca te dobi svoj likovni rad počinju najzanimljivijim dijelom motiva, a to je na prvom mjestu figura čovjeka. Drugo, komunikacija među ljudima počinje kontaktom očiju, zato se dijete i kod likovnog izražavanja najprije usmjerava na oči odnosno glavu i lice. Kao treće, mogli bismo naglasiti i sljedeće: dijete tog doba još ne čita i piše, zato je kulturološki manje determinirano redoslijedom vizualnog praćenja informacija od lijeve prema desnoj. Ali zato je redoslijed čitanja odozgo na dolje djetetu već poznat iz drugih aktivnosti, na primjer praćenje stripova, slikovnica, sudjelovanje u praktičnim aktivnostima u vrtiću i školi, kao što su izrade plakata i slično.

Nekoliko djece ipak je upotrijebilo drugačije strategije. Dvoje djece figuru je počelo slikati odozdo. Najprije su naslikali noge pa onda tijelo i na kraju glavo (primjer 2). Dvoje djece od devetoro svoju likovnu građu počelo je još neuobičajenije, to jest slikanjem pozadine. Jedno je dijete najprije naslikalo dio neba pa onda čovjeka i na kraju popunilo ostatak pozadine, a drugo dijete najprije je popunilo pozadinu u cjelini da bi na kraju u prazan prostor stavilo figuru (primjer 3). Ovakva strategija likovne građe veoma je neuobičajena, rijetka i zato se smatra kreativnom. Zanimljivo je da je sedmero od devetoro djece uz Harlekina naslikalo i pozadinu, od njih čak šestero u cjelini (primjer 2 i 3), što je u toj dobi rijetko. Shvaćanje da je slika ploha, u cjelini prekrivena bojom, jedan je od ciljeva likovnog odgoja u osnovnoj školi, ali ne i u vrtiću. Doprinos tome cilju vidimo u upotrebi specifične didaktičke metode likovnog područja. Karakteristika slikanja na osnovi neposrednog promatranja umjetničkog djela značajna je strategija takozvane metode estetskog transfera (Duh, i Zupančić, 2011). Kod neposredno promatranog motiva (umjetničkog djela) estetske vrijednosti umjetnine oslikavaju se na dječjem likovnom radu. Kada dijete od šest-sedam godina slika figuru čovjeka promatranjem realnog čovjeka u prostoru, slika samo figuru bez pozadine. Napomenimo da u toj dobi ne možemo govoriti o pravom promatranju motiva jer dijete još uvijek slika ono što o motivu zna, a ne to što vidi. Promatranje u toj dobi služi kao motivacija za rad. Kod promatranja realnog motiva dijete je usmjereno u onaj dio koji ga najviše privlači, a to je svakako čovjek. To važi za djecu bar do osme-devete godine starosti. U toj bi dobi dijete pozadinu iza čovjeka naslikalo samo uz prigovaraje odraslog. Kod promatranja umjetničkog djela dijete to čini samoinicijativno. Razlog leži u tome što kod promatranja umjetničkog djela motiv nije samo čovjek, već slika kao cjelina. Čovjek je još uvijek najzanimljiviji dio, zato dijete likovni rad počinju njime, ali pozadina je sada sastavni dio motiva. U našem primjeru samo dvoje djece od devetoro nije naslikalo pozadine. Analizom snimaka djece tijekom slikanja ustanovili smo da su ostali postupci kod slikanja bili više različiti nego slični. Nekoliko djece radilo je u tišini, ostali su međusobno razgovarali. Nekoliko

ih je promatralo umjetničko djelo simultano tijekom čitava procesa slikanja, ostali su promatrali djelo samo na početku, a u procesu rada na njega zaboravili. Različito je bilo i vrijeme slikanja. Najbrže dijete svoj je rad završilo za dvanaest minuta, a najsporije za četrdeset (primjer 1), ostali su svoj rad završili za oko dvadeset pet minuta. U tome možemo utvrditi utjecaj likovne tipologije, vezan uz karakteristike ličnosti (brz, spor, pedantan, aktivan, pasivan). Taj se dio likovne tipologije individualnih razlika na osnovi karakteristika ličnosti više nego ostali pojavljuje već u toj dobi. Već u prvom razredu jedna su djeca spora, a druga brza. Neka djeca likovni rad završe u deset minuta, drugima treba za isti likovni zadatak više od pola sata. Zbog načina i organizacije rada u vrtićima (bez određene satnice, školskog zvona i slično) taj dio individualizacije odgojnog procesa lakše je realizirati u predškolskim ustanovama nego u školi. Prelaskom na devetogodišnju osnovnu školu i odlaskom u školu sa šest godina, u Sloveniji je prvi razred bio koncipiran kao „nešto između“, kao sinteza škole i vrtića. Opismenjivanje je razvučeno preko dvaju razreda, u prvom razredu rade zajedno učiteljica razredne nastave i odgajateljica predškolske djece, organizacija prostora nalik je igraonici (kutići za igranje, raspored stolova i slično), satnica je fleksibilna i prilagođena dinamici djece. Kod klasifikacije djece prema likovnoj tipologiji došli smo i do sljedećih zaključaka. Šestero djece svrstali smo u spor i pedantan tip s gledišta karakteristika ličnosti uz napomenu da ova klasifikacija možda nije prouzrokovana tipologijom, nego je rezultat odabrane metode likovnog rada. Slikanje na osnovi promatranja umjetničkog djela bilo je za djecu koja su sudjelovala u istraživanju nešto novo i nesvakidašnje. Već od početka bili su veoma motivirani i voljni raditi. Iako im nije bilo rečeno da su dio istraživanja, oni su to osjećali i htjeli se maksimalno potruditi.

S gledišta subjektivnih likovnih faktora, petero djece svrstali smo u ekspresivni tip, što je bilo očekivano jer taj tip dominira u predškolskom i ranom školskom razdoblju (Duh i Zupančič, 2003). S gledišta afiniteta prema likovno izražajnim sredstvima, ustanovili smo da je dominantan koloristički tip (četvero djece), a po dvoje djece svrstali smo u konstruktivni i impulzivni tip. I to je bilo očekivano zbog velikog zanimanja djece za boju, koje se počne javljati poslije četvrte godine starosti.

4. Zaključak

Kao što je bilo napomenuto, poznavanje odnosa između kognitivne uloge s jedne strane i individualnih pristupa likovnom izražavanju s druge strane kod pojedinog djeteta ili kod grupe djece u razredu značajno je za kvalitetno planiranje i izvođenje likovnih aktivnosti u školi. Poznavanje likovne tipologije dječjeg likovnog izražavanja i svjesnost o tome kada se te u kakvom obliku tipologija pojavljuje značajni su dio likovnih kompetencija i odgajateljica predškolske djece i učiteljica i učitelja razredne nastave. Poznavanje različitih likovnih strategija kojima se služe djeca veoma je značajno za uspješnu realizaciju načela individualizacije kod likovnih aktivnosti. Na kraju naglasimo da likovna tipologija svrstavanja djece ne može biti osnova za vrednovanje u likovnom odgoju. Svrstavanje u ovaj ili onaj tip ne znači da je jedno dijete bolje, a drugo slabije. Likovna tipologija govori o tome da kod djece postoje različite strategije pristupa likovnom izražavanju. Jedno je dijete sporo, drugo brzo; jedno pedantno, drugo površno. Jedno dijete uživa u izražavanju bojama, drugo svoj rad dekorira detaljima, treće išara podlogu u pet minuta i tako dalje. Poštivanje individualnih karakteristika nužno je za objektivno vrednovanje u likovnom radu u školi već od prvog razreda.

LITERATURA

1. Arnheim, R. (1954/74, 2009): *Art and visual perception: a psychology of the creative eye*. Berkeley: University of California Press.
2. Barnes, R. (1990): *Teaching art to young children 4-9*. London: Unwin Hyman.
3. Berce-Golob, H. i Karlavaris, B. (1991): *Likovna vzgoja. Priročnik za učitelje razrednega pouka*. Ljubljana: DZS.
4. Duh, M. (2012): „Strategije u likovnoj kulturi“. U: L. Zaninović Tanay i E. R. Tanay (ur.): *Sretna djeca – Integracijski pristup i učenje kroz kreativnu igru*, 12 – 30. Zagreb: Učilišće za likovno obrazovanje, kreativnost i dizajn – studio Tanay.
5. Duh, M. i Zupančič, T. (2003): *Likovna vzgoja v prvi triadi devetletne osnovne šole: priročnik za učitelje razrednega pouka*. Ljubljana: Rokus.
6. Duh, M. i Zupančič, T. (2011): „The method of aesthetic transfer an outline of a specific method of visual arts didactics“. *Croatian journal of education*,

13 (1): 42 – 75.

7. Goodnow, J. (1977): *Children's drawing*. London: Fontana, Open Books.
8. Karlavariš, B. (1961): *Likovno vaspitanje*. Zavod za izdavanje udžbenika narodne republike Srbije, Beograd.
9. Karlavariš, B. (1986): *Metodika likovnog vaspitanja predškolske dece*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
10. Karlavariš, B. (1991): *Metodika likovnog odgoja 1*. Rijeka: Hofbauer.
11. Kušćević, D. i Kardum, G. i Brajčić, M. (2014): „Visual Preferences of Young School Children for Paintings from the 20th Century“. *Creativity Research Journal*, 26 (3): 297 – 304. Posjećeno 3. ožujka 2009. DOI: 10.1080/10400419.2014.929410.
12. Muhovič, J. (1987): „Vstop v logiko mladostne likovne produkcije - poteze klitja, ki smo mu priča“. *Likovne besede*, 3 (3): 29 – 41.
13. Zupančič, T. (2012): „Pogreške u likovnom radu sa predškolskom djecom i strategije poticanja kreativnosti i mašte“. U: L. Zaninović Tanay i E. R. Tanay (ur.): *Sretna djeca – Integracijski pristup i učenje kroz krativnu igru*, 31 – 43. Zagreb: Učilišće za likovno obrazovanje, kreativnost i dizajn – studio Tanay.

CHILDREN'S VISUAL ART STRATEGIES AND TYPES

Abstract: *The paper analyzes the possibilities of children's creation of in terms of different visual art types and strategies. We have studied the strategies based on similarities, differences, and deviations. The theoretical part introduces several characteristics of preschool art expression in relation to artistic types and strategies (defined by: Karlavaris, 1986; Berce-Golob, 1991; Duh, 2009, 2012 etc.). The case study included nine preschool children, aged five and six. The research part consists of a detailed explanation of strategy construction of each child. The children were given a reproduction of "Harlequin" by Paul Cézanne, the needed material and other conditions for an undisturbed creative process. The results of the research show that in terms of artistic factors, the majority of children are of expressive artistic type; in terms of affinity to means of artistic expression, the majority are of coloristic artistic type, what was expected; and in terms of personality features, they are of slow and precise type, what was not expected. Results were interpreted and juxtaposed with characteristics of art expression in preschool period.*

Keywords: *art education, artistic strategies, preschool child, artistic types.*